1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

QORAMOLLARDA LAMINIT KASALLIGINING UCHRASH DARAJASI VA KLINIK XUSUSIYATLARI

Ro‘zimov V.U - SamDVMCHBU Nukus filiali Assistenti v.f.b.f.d., (PhD)
To‘rabayev D-SamDVMCHBU Nukus filiali 1-bosqich magistranti

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311026
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
145–148
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Ro‘zimov V.U., To‘rabayev D. Qoramollarda laminit kasalligining uchrash darajasi va klinik xususiyatlari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 145–148. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311026

ANNOTATSIYA *Maqolada qoramollarda laminitning uchrash darajasi, klinik ko‘rinishlari va kasallikni aniqlashdagi muhim jihatlar yoritilgan. Tailanddagi tekshirilgan guruhlarda subklinik laminit 38,8 va 42,0 foizni, Keniyaning Nayrobi hududidagi tanlanmada esa subklinik va surunkali shakllar birgalikda 70,3 foizni tashkil etgan. Mazkur raqamlar tadqiqotlardagi tasnifga tegishli bo‘lib, barcha hududlar uchun yagona ko‘rsatkich sifatida qo‘llanmaydi. Laminitni baholashda oqsash bilan birga tuyoq shox qavatidagi o‘zgarishlarni qayd etish va shikastlanish turini farqlash zarurligi asoslangan.*

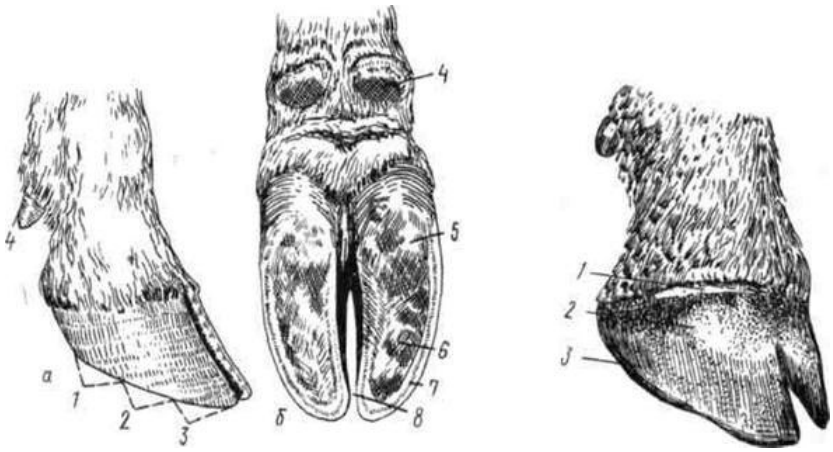
KALIT SO‘ZLAR qoramol, sog‘in sigir, laminit, subklinik shakl, uchrash darajasi, oqsash, tuyoq shoxi, klinik belgilar.

Kirish. Qoramollarning tuyoq salomatligi ularning erkin harakatlanishi, ozuqa iste’moli va xo‘jalikda foydalanish davomiyligi bilan bevosita bog‘liq. Tuyoqdagi og‘riq hayvonning yurishiga ta’sir qiladi, biroq ko‘zga tashlanadigan oqsash har doim ham jarayonning boshlanishi bilan bir vaqtda yuzaga chiqmaydi. Shu sababli tuyoq kasalliklarini baholashda faqat oqsayotgan hayvonlarni hisoblash yetarli emas: tuyoqning tashqi shakli va shox qavatining holati ham tekshirilishi kerak [2, 3].

Laminit tuyoqning varaqchali teri asosidagi aseptik yallig‘lanish sifatida tavsiflanadi [2]. Tuyoqning shox kapsulasi va uni hosil qiluvchi to‘qimalarning o‘zaro bog‘liqligi kasallikning klinik belgilarini tushunishda muhimdir. Tuyoq tuzilishining umumiy ko‘rinishi 1-rasmda keltirilgan.

Mavzuning dolzarbligi. Laminitga oid muammolardan biri uning yashirin kechuvchi shakllarini aniqlashdir. Hayvon kuchli oqsamagan holatda ham tuyoq tagligida qon quyilishlari yoki shox qavatining tuzilishida o‘zgarishlar kuzatilishi mumkin. Bunday holatlarda tekshiruv usuli kasallikning qayd etilgan uchrash darajasiga sezilarli ta’sir qiladi [3, 4].

Ilmiy manbalardagi foizlarni to‘g‘ri talqin qilish ham dolzarbdir. «Oqsash», «laminit» va «laminit bilan bog‘liq tuyoq shikastlanishlari» bir xil hisob birligi emas. Zamonaviy ilmiy muhokamalarda tuyoq shoxining barcha buzilishlarini subklinik laminit bilan izohlash yetarlicha isbotlanmagani ko‘rsatilgan [5]. Binobarin, uchrash darajasi keltirilganda tashxis qanday mezon asosida qo‘yilgani va foiz qaysi guruhga nisbatan hisoblangani ochiq ko‘rsatilishi lozim.

1-rasm. Qoramol tuyog‘ining tuzilishi. Chizmada tuyoqning tashqi ko‘rinishi, tagligi va teri asosining qismlari tasvirlangan [1].

Maqolaning maqsadi – qoramollarda laminitning turli tadqiqotlarda qayd etilgan uchrash darajalarini yoritish hamda ularni klinik xususiyatlar bilan bog‘lab tushuntirish. Ko‘rsatkichlar hudud, tekshirilgan hayvonlar soni va tashxis mezonlari bo‘yicha ajratildi. Bu ishda yangi xo‘jalik tajribasi o‘tkazilmagan; keltirilgan sonlar tegishli mualliflarning natijalaridir. Baholashda asosiy e’tibor tekshirilgan guruhdagi mavjud holatlar ulushiga, ya’ni tarqalishga qaratiladi.

Laminitning uchrash darajasi. Seesupa va boshqalar Tailandda 22 ta kichik xo‘jalikdagi 98 bosh hamda bitta yirik xo‘jalikdagi 138 bosh sog‘in sigirni tekshirgan. Tuyoq kesib tekislangach, kamida bitta tuyoqchada taglik yoki oq chiziq qon quyilishi 2 va undan yuqori ball bilan baholansa, subklinik laminit deb tasniflangan. Shu mezon asosida kichik xo‘jaliklar guruhida 38,8 foiz, yirik xo‘jalikda 42,0 foiz natija qayd etilgan [4]. Bu ikki qiymat tekshirilgan guruhlarni tavsiflaydi; ular butun mamlakatdagi barcha sigirlarning tarqalish darajasi emas.

Keniyada Nguhiu-Mwangi tomonidan bajarilgan dissertatsiyaning dala bosqichida 300 bosh sigir tekshirilgan. Tadqiqot tasnifiga ko‘ra, subklinik shakl 49,3 foiz, surunkali shakl 21,0 foiz bo‘lgan [3]. Nayrobi va uning atrofidagi xo‘jaliklar bo‘yicha 2009-yilgi maqolada umumiy laminit ko‘rsatkichi 70,3 foiz deb keltirilgan [6]. Ushbu ishlar o‘zaro bog‘liq ma’lumotlarni taqdim etgani sababli ularni ikki mustaqil tanlanma sifatida qo‘shib hisoblash mumkin emas.

Turkiyaning Elazig hududidagi tadqiqotda 1 352 bosh sigirdan 387 boshida oqsash aniqlangan. Oqsayotganlarning 320 boshida subklinik laminit bilan bog‘liq deb baholangan shikastlanishlar qayd etilgan. Mualliflar keltirgan 82,7 foiz aynan oqsayotgan 387 boshga tegishli. Barcha tekshirilgan sigirlarga nisbatan ushbu 320 boshning ulushi 23,7 foizni tashkil qiladi: 320 ÷ 1 352 × 100. Bu hisob shikastlanishlar aniqlangan hayvonlar ulushini bildiradi, mustaqil tasdiqlangan laminit tashxislari ulushini emas [7].

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311026

TURLI TADQIQOTLARDA QAYD ETILGAN KO‘RSATKICHLAR

1-jadval.

Hudud va tanlanma	Hisoblangan holat	Uchrash darajasi
Tailand: 98 sigir, 22 kichik xo‘jalik [4]	Tadqiqot mezonidagi subklinik laminit	38,8%
Tailand: 138 sigir, 1 yirik xo‘jalik [4]	Tadqiqot mezonidagi subklinik laminit	42,0%
Keniya: Nayrobi va atrofi, 300 sigir [3, 6]	Subklinik / surunkali / jami	49,3% / 21,0% / 70,3%
Turkiya: 1 352 sigir, shundan 387 tasi oqsagan [7]	Bog‘liq shikastlanishlar aniqlangan 320 sigir	Oqsaganlarda 82,7%; jami tanlanmada 23,7%*

**** 23,7% manbadagi sonlar asosida hisoblandi. Ko‘rsatkichlar bir xil tashxis mezoniga asoslanmagan.***

Jadvaldagi farqlarni faqat saqlash yoki oziqlantirish sharoiti bilan tushuntirish to‘g‘ri bo‘lmaydi. Tanlanma tarkibi, tekshirilgan tuyoqchalar, shikastlanishni baholash chegarasi va kasallik tasnifi ham natijaga ta’sir qiladi. Shuning uchun xorijiy ko‘rsatkichlarni O‘zbekiston xo‘jaliklariga bevosita ko‘chirish o‘rniga, mahalliy tekshiruvlarda yagona qayd shakli va bir xil tashxis mezonlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Klinika va aniqlash xususiyatlari. O‘tkir laminitda hayvon ehtiyotkor yurishi, qadamini qisqartirishi va belini bukchaytirib turishi mumkin. Surunkali kechishda esa tuyoq shaklining o‘zgarishi yaqqolroq namoyon bo‘ladi [2]. Bu belgilarni alohida baholash yetarli emas: hayvonning yurishi bilan tuyoqdagi o‘zgarishlar o‘zaro solishtiriladi. Taqdim etilgan materialdagi tuyoq fotosurati tekshiruv sohasi haqida tasavvur beradi *(2-rasm)*.

Subklinik shaklni qayd etgan tadqiqotlarda tuyoq tagligi va oq chiziqdagi qon quyilishlari asosiy belgilardan biri sifatida ishlatilgan [3, 4]. Biroq bunday shikastlanishlarning o‘zi barcha holatlarda yagona sababni isbotlamaydi. Ayniqsa, taglik yarasi va oq chiziq shikastlanishlarini baholashda mexanik yuklanish, saqlash muhiti hamda hayvon bilan bog‘liq omillarni birgalikda ko‘rib chiqish kerak [5].

Amaliy qaydnomada avvalo shikastlangan oyoq va tuyoqcha, o‘zgarishning joyi, turi, og‘riq va oqsash darajasi yozilishi lozim. Shundan keyin klinik tashxis belgilanadi. Yiringli jarayonlar, barmoqlararo yallig‘lanishlar va boshqa tuyoq kasalliklarini avtomatik ravishda laminit guruhiga kiritish hisobning aniqligini buzadi. Shu bois xo‘jalikda tuyoq holatini muntazam kuzatish, oziqlantirish va saqlash sharoitlarini baholash bir-birini to‘ldirishi zarur. Poda miqyosidagi boshqaruvga e’tibor Greenoughning laminit va oqsashga bag‘ishlangan amaliy qo‘llanmasining ham asosiy yo‘nalishidir [8].

Xulosa. Qoramollarda laminitning qayd etilgan uchrash darajasi tadqiqotdagi tashxis mezoni va hayvonlar guruhiga bog‘liq. Tailanddagi tekshirilgan sigirlarda subklinik shakl 38,8-42,0 foiz, Nayrobi hududidagi tanlanmada esa subklinik va surunkali shakllar jami 70,3 foiz deb baholangan. Turkiyadagi 82,7 foizlik natija faqat oqsayotgan hayvonlar orasida laminit bilan bog‘liq deb hisoblangan shikastlanishlar ulushidir. Shuning uchun bu raqamlarni bitta umumiy tarqalish ko‘rsatkichiga birlashtirish mumkin emas.

2-rasm. Manbaning laminit boʻlimida keltirilgan tuyoq.

Laminitni erta aniqlashda yurishni kuzatish bilan birga tuyoq tagligi, oq chiziq va shox kapsulasidagi oʻzgarishlarni tizimli qayd etish muhim. Xoʻjaliklarda aniq hisob yuritish uchun umumiy oqsash, alohida tuyoq shikastlanishlari va laminit tashxislari farqlanishi kerak. Bunday yondashuv kasallikning haqiqiy koʻlamini baholash va keyingi profilaktik ishlarni asosli rejalashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Techno Milk. Tuyoq. Elektron axborot materiali. 10 b. Foydalanilgan nusxa: «Yangi laminit.pdf», 1 va 4-betlar.
2. Boosman R., Németh F., Gruys E. Bovine laminitis: clinical aspects, pathology and pathogenesis with reference to acute equine laminitis. Veterinary Quarterly. 1991;13(3):163–171.
3. Nguhiu-Mwangi J. Characteristics of laminitis and associated claw lesions in dairy cows in Nairobi and its environs. Dissertatsiya. University of Nairobi, 2007.
4. Seesupa S., Kanistanon K., Pilachai R., Aiumlamai S. Prevalence of Subclinical Laminitis and Its Effects on Reproductive Performance in Lactating Cows in Thailand. The Thai Journal of Veterinary Medicine. 2016;46(1):109-117.
5. Randall L.V., Green M.J., Huxley J.N. Use of statistical modelling to investigate the pathogenesis of claw horn disruption lesions in dairy cattle. The Veterinary Journal. 2018;238:41-48.
6. Nguhiu-Mwangi J., Mbithi P.M.F., Wabacha J.K., Mbuthia P.G. Prevalence of laminitis and the patterns of claw lesions in dairy cows in Nairobi and the peri-urban districts. Bulletin of Animal Health and Production in Africa. 2009;57:199-208. University of Nairobi elektron repozitoriysi.
7. Sagliyan A., Gunay C., Han M.C. Prevalence of lesions associated with subclinical laminitis in dairy cattle. Israel Journal of Veterinary Medicine. 2010;65(1):27-33.
8. Greenough P.R. Bovine Laminitis and Lameness: A Hands-on Approach. 1st ed. Saunders Elsevier, 2007. 311 p. ISBN: 978-0-7020-2780-2.